

SPREUKENDAGBOEK

Van Tim Keller verschenen

In alle redelijkheid – *Christelijk geloof voor welwillende sceptici*

De vrijgeveige God – *Recht naar het hart van het christelijk geloof*

Namaakgoden – *De lege beloften van geld, seks en macht
en de enige werkelijke hoop*

Ruim baan voor gerechtigheid – *Rechtvaardig worden door Gods genade*

Kruistocht – *Het leven van koning Jezus*

Bevrijd van je zelf – *De weg naar echte christelijke blijdschap*

Het huwelijk – *Gods wijsheid over gevende liefde*

Goed werk – *Ons dagelijks werk en Gods plan voor de wereld*

Centrum-Kerk – *Het evangelie midden in je stad*

Galaten – *Om te lezen, te leren, te leiden*

Aan Gods hand door pijn en lijden

Ontmoetingen met Jezus – *Onverwachte antwoorden op grote levensvragen*

Rechters – *Om te lezen, te leren, te leiden*

Bidden – *Vertrouwelijke omgang met de ontzagwekkende God*

Preken – *Geloof overbrengen in een sceptische tijd*

Romeinen 1-7 – *Om te lezen, te leren, te leiden*

Psalmendagboek – *Een jaar lang leven met de liederen van Jezus*

Romeinen 8-16 – *Om te lezen, te leren, te leiden*

Geroepen tot barmhartigheid

Bij je volle verstand – *Een uitnodiging aan skeptici*

Kerstboodschap – *Het geheim van de geboorte van Christus*

Tim Keller

samen met Kathy Keller

SPREUKEN- DAGBOEK

Gods wijsheid
voor het leven

Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

© 2017 Timothy Keller en Kathy Keller

Oorspronkelijke uitgever Viking, een imprint van Penguin Random House LCC, 375 Hudson Street, New York, New York 10014, U.S.A.

Oorspronkelijke titel *God's Wisdom for Navigating Life – A Year of Daily Devotions in the Book of Proverbs*

© 2018 Nederlandse vertaling: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD Franeker
www.uitgeverijvanwijnen.nl

Vertaling Heleen Sytsma

Ontwerp omslag en binnenwerk Ontwerpbureau Garage/BNO, Kampen

ISBN 978 90 5194 561 4

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Bruce en Missy Terrell,

wijze leiders en vrienden.

*Met hun wijsheid en liefde hebben zij zowel ons
als Redeemer Presbyterian Church jarenlang de weg gewezen.*

Inleiding

Er zijn misschien lezers die dit boek in handen hebben die iets gehad hebben aan ons vorige Bijbelse dagboek, het *Psalmendagboek*. Vooral dan is het nuttig om na te denken over de verschillen tussen Psalmen en Spreuken. De psalmen staan vol met uitingen van emotie, van pijn, vreugde en lofprijzing. Ze laten ons zien hoe we onze ervaringen voor Gods aangezicht kunnen verwerken. Spreuken is een heel ander boek. Het roept ons op om te studeren, om na te denken, om ons in praktische zin te trainen in het God centraal stellen in al onze gedachten en handelingen. Sterker nog, een van de belangrijkste boodschappen van Spreuken is: *je hebt over niets nog echt diep genoeg nagedacht*. Het boek Psalmen gaat over hoe we ons in geloof helemaal aan God kunnen overgeven. Het boek Spreuken gaat over hoe we, als we eenmaal op God vertrouwen, dat geloof daarna in de praktijk moeten brengen. Als de Bijbel een medicijnkastje zou zijn, zou het boek Psalmen de zalf zijn die op een brandwond wordt gesmeerd om de huid tot rust te brengen en te laten genezen. Het boek Spreuken zou meer op vlugzout lijken om ons klaarwakker te schudden. Hier volgen een paar aanwijzingen om profijt te hebben van het bestuderen van het boek Spreuken.

Spreuken als poëzie

Spreuken is geen set 'eenvoudige stappen op weg naar een gelukkig leven' om snel even tot je te nemen. Een spreuk is een poëtische kunstvorm die je wijsheid bijbrengt terwijl je ermee aan het stoeien bent. Tot ons, lezers in een moderne westerse taal, dringt niet de volledige kracht van het origineel door maar we kunnen wel genoeg leren over de kenmerken van Hebreeuwse poëzie om betekenisragen te ontdekken die ons anders ontgaan zouden zijn. Misschien wel het meest fundamentele kenmerk van Hebreeuwse poëzie is parallelisme. Twee uitspraken, woordgroepen of zinnen worden heel nauw met elkaar in verband gebracht zodat ze elkaar nuanceren en aanvullen. Het tweede deel kan de gedachte van het eerste uitvergroten en uitbreiden, of juist een contrasterende gedachte bevatten die de eerste beperkt en afzwakt.

In beide gevallen verhelderden beide gedachten elkaar over en weer, waardoor we ze beter gaan begrijpen. Zo staat er in Spreuken 13:6: 'Rechtvaardigheid waakt over wie de juiste weg gaat, goddeloosheid laat de zondaar dwalen.' Het eerste deel van de zin helpt ons om het begrip 'godde-

loosheid' uit het tweede deel heel specifiek op te vatten als 'niet de juiste weg gaan'. Vanwege parallellisme betekenen de woorden 'goddeloosheid' en 'rechtvaardigheid' en 'wijsheid' en 'dwaasheid', die voortdurend en (schijnbaar) herhaaldelijk voorkomen, eigenlijk in elke spreuk net weer iets anders. Er ontgaat ons veel van de betekenis van een spreuk als we de woordgroepen niet heel nauwkeurig met elkaar vergelijken en goed kijken naar het onderlinge woordspel.

Een ander in het oog springend kenmerk van Hebreeuwse poëzie is, net als bij alle poëzie, het belang van levendige beeldspraak. Een prachtige maar dwaze vrouw is als een gouden ring in de snuit van een varken (Spreuken 11:22); een luiaard is voor zijn meester als azijn voor de tanden (Spreuken 10:26). Beelden en metaforen zijn altijd een uitnodiging om de vele manieren te doordenken waarop 'het een is als het ander'. Iemand die aandachtig leest kan wel vijf, of tien, of nog meer manieren opnoemen waarop het beeld het principe verklaart.

Spreuken als puzzel

Goethe zei ooit over talen dat 'iemand die er maar een kent er geen kent', en dat is waarschijnlijk waar, maar voor spreuken geldt dat eens te meer.¹ Als de ene spreuk zegt: 'Wie het goede doet heeft *altijd* voorspoed,' en een andere even later: 'Soms lijdt iemand die het goede doet,' denken wij moderne lezers dat we een tegenstrijdigheid hebben ontdekt. Dat komt doordat we spreuken ofwel opvatten als losse, op zichzelf staande beloften ofwel als geboden. Maar doorgaans zijn ze geen van beide. Elke spreuk is een beschrijving van een bepaald aspect van hoe het leven werkt. Eén spreuk over het huwelijk lijkt als je die helemaal op zichzelf neemt op elke situatie betrekking te hebben. Een volgende spreuk laat echter zien dat er bepaalde huwelijksomstandigheden zijn die om een andere gedragslijn vragen. Alleen als je ze samenneemt en op elkaar laat aansluiten, waarbij elke afzonderlijke spreuk de andere aanscherpt zoals gebeurt bij parallelle zinsneden, vormen de spreuken een volledig, multidimensionaal plaatje van een specifiek onderwerp.

De volle betekenis van spreuken wordt daarom pas duidelijk als je ze allemaal bij elkaar neemt. Geen enkele uitspraak geeft je het complete plaatje. In Spreuken 29:19 staat dat slaven toch niet begrijpen waarom ze bepaalde dingen moeten doen, dus moet je gewoon heel streng tegen ze zijn. Dit lijkt nogal een boude uitspraak over hun vermogens, maar Spreuken 17:2 vertelt ons dat een verstandige slaaf uiteindelijk beter kan zijn

dan een gezinslid. Alleen als we ze samenvoegen gaan we zien dat 29:19 niet over alle slaven en werknemers gaat maar eerder over diegenen met een onverschillige, onvriendelijke houding.²

Dus als we de diverse uitspraken van Spreuken over een bepaald onderwerp allemaal samen lezen, krijgen we vaak een dieper inzicht in het grotere geheel. In hoofdstuk 12 wordt ons verteld dat *de dwaze* denkt dat het pad dat naar de afgrond leidt de juiste weg is, maar in hoofdstuk 16 staat dat dat voor *iedereen* geldt. Met andere woorden, soms kan het zo zijn dat je, ook al heb je zorgvuldig alle opties overwogen, toch keuzes maakt die verkeerd uitpakken, omdat we in een gebroken wereld leven. De wijze weet dat soms 'alle zaken ten kwade kunnen keren'. We zullen gaan zien dat er *wel degelijk* een bepaalde ordening is die God in de dingen gelegd heeft toen hij de wereld schiep en waar we ons aan moeten houden. Maar aan de andere kant is de wereld waarin we leven kapot, door de zonde aangetast, en de wijze weet dat de geschapen ordening niet altijd werkt, en evenmin altijd gemakkelijk te onderscheiden is.

Alleen als we ze allemaal bij elkaar nemen bieden de spreuken ons een wijze, genuanceerde, in theologisch opzicht rijke, veelkleurige blik op de wereld.

Spreuken als pedagogiek

Velen zijn tot de conclusie gekomen dat het boek Spreuken oorspronkelijk een handleiding was voor het onderwijs aan jonge mannen. Degenen die worden aangesproken zijn altijd 'zonen'. Als dat het geval is, dan is het begrijpelijk dat er gewaarschuwd wordt voor overspelige mannenverslinders in hoofdstuk 5 tot 7, zonder een vergelijkbare waarschuwing voor overspelige vrouwenverslinders.³ Moderne lezers storen zich er daarom soms aan dat het boek zich zo op mannen focust. We moeten hier echter niet de conclusie uit trekken dat Spreuken over de vrouwelijke aard negatiever is dan over de mannelijke, of dat vrouwen niet onderwezen moeten worden in wijsheid en mannen wel.

We hebben gezien dat voor het opstellen en verspreiden van de spreuken heel wat vakmanschap en diepe geleerdheid nodig is geweest. Toch staat onder andere in Spreuken 1:8, 4:3 en 10:1 dat *zowel* de vader *als* de moeder onderwijs gaf aan hun zoon. 'De inbreng van de moeder had naast die van de vader autoriteit.'⁴ Dit betekent zonder meer dat zowel dochters als zonen onderwijs ontvangen moeten hebben in de kernachtige poëzie en de puntdichtvormige wijsheid van het boek Spreuken. Feitelijk wordt

over de sterke vrouw uit Spreuken 31:26 gezegd: ze 'spreekt wijze woorden, wat ze zegt, zijn liefdevolle lessen'. Dit zijn technische begrippen die betekenen dat ze lang en uitermate plechtig spreekt en eeuwenoude wijsheid overbrengt.⁵ Dus hoewel de oorspronkelijke lezers van het boek Spreuken mannen waren, geen vrouwen, zijn de wijsheid en het onderwijs van dit boek toch op iedereen van toepassing.

We moeten echter nooit vergeten dat Spreuken niet geschreven is voor individuele lezing maar als handleiding om mee aan het werk te gaan met een groep leerlingen, samen met oudere, wijzere mentoren. Het minste dat we daarom willen doen is er bij jou op aandringen dat je dit dagboek samen gebruikt met een groep vrienden. Je zou dat als volgt kunnen doen.

Kies een of meer vrienden en spreek af om het dagboek samen te gebruiken, waarbij iedereen afzonderlijk voor zichzelf dezelfde overdenking leest op dezelfde dag. Aan het eind van elke overdenking staat een vraag die je helpt om meer persoonlijk na te denken over hoe het onderwijs op jouw leven van toepassing is. Schrijf het antwoord op de vraag in een schrift. Schrijf daarna de antwoorden op nog twee vragen over de spreuk(en) van de dag in je schrift, tenzij die al opgesloten zitten in je antwoord op de eerste vraag.

1. In welke situatie(s) heb je in je eigen leven of in dat van iemand anders een duidelijk voorbeeld gezien van deze observatie?
2. Hoe kun je deze observatie in praktijk brengen – in gedachten, houding, woord of daad?

Nadat je klaar bent met schrijven in je schrift, bid dan het gebed dat onder aan elke bladzijde staat. Deze korte gebeden zijn niet meer dan een 'invoegstrook' – een voorstel voor een manier waarop je persoonlijk tot God kunt gaan spreken over wat hij je in zijn Woord aan het leren is. Gebruik als je wilt je eigen woorden voor het gebed en ga dan door met spreken over hoe het specifieke Schriftonderwijs zijn uitwerking zou kunnen hebben in je leven. Dit zou je dagelijkse routine moeten zijn – lezen, mediteren waarbij je gebruikmaakt van de vragen voor in je schrift, en bidden.

Kom dan als vrienden die dezelfde dagelijkse oefening doen zo vaak mogelijk bij elkaar. Vertel wat je beste inzichten zijn, spreek er samen over door, bemoedig elkaar om de inzichten in jullie leven toe te passen en doe elkaar verslag van hoe het er met jullie inspanningen voorstaat.

Spreuken als onderdeel van heel de Bijbel

Hoewel we Spreuken een 'boek' noemen is het eigenlijk één hoofdstuk in een veel groter boek – de Bijbel – waarin door middel van alle verschillende onderdelen en verhaallijnen één enkel samenhangend verhaal verteld wordt. Dat verhaal is dat de mensheid Gods goede schepping verknoeid heeft door de zonde en nu redding nodig heeft, en dat deze redding enkel en alleen door Jezus Christus bewerkstelligd is en in hem gevonden kan worden. Daarom wordt net als bij elk ander onderdeel van de Bijbel de meest volledige en diepe betekenis van Spreuken pas zichtbaar als het boek gelezen wordt in het licht van de persoon en het werk van Jezus. Jezus liet zijn toehoorders versteld staan van zijn wijsheid (Lucas 2:40,47; Marcus 6:2). Hij stelde dat hij de nieuwe Salomo was met de ultieme wijsheid (Lucas 11:31). Van de verpersoonlijkte Wijsheid die de wereld geschapen heeft (Spreuken 8:22-31) wordt uiteindelijk geopenbaard dat het Jezus is, het Woord van God, door wie God de wereld heeft geschapen (Johannes 1:1-4). Paulus noemt Jezus de wijsheid van God (1 Korintiërs 1:24,30), degene in wie al Gods wijsheid verborgen ligt (Kolossenzen 2:3).

Vergeet ook niet dat 'ontzag voor de HEER' (Spreuken 1:7, 9:10) het begin van wijsheid is. Een levende, vitale relatie met God is een absolute voorwaarde voor wijsheid. Dit 'ontzag', de 'vreze des HEEREN' (Herziene Statenvertaling), heeft niets te maken met onder angst gebukt gaan; het is meer een houding van respect en bewondering tegenover de trouwe verbondsliefde van God. Het Nieuwe Testament laat ons zien dat het soort relatie met de Heer waartoe Spreuken oproept alleen volledig tot stand kan komen door geloof in het evangelie van Jezus Christus.

De thema's in Spreuken

Misschien is het lastigste aspect van het bestuderen van Spreuken wel de taak om alles wat er over een bepaald onderwerp gezegd wordt bij elkaar te nemen. In dit dagboek onderzoeken de eerste weken van het jaar nauwkeurig het algemene onderricht over het onderwerp wijsheid in de eerste negen hoofdstukken van Spreuken. Daarna heb ik echter de dagelijkse lezingen over bepaalde onderwerpen thematisch gegroepeerd, om de lezer in staat te stellen de verschillende inzichten over een specifiek thema bij elkaar op te tellen en stukje bij beetje de wijsheid die het boek over het onderwerp biedt tot zich te nemen. Lezers mogen verwachten dat bepaalde spreuken in meer dan een dagelijkse lezing terugkomen. De reden daarvoor is dat veel spreuken niet over een strikt afgebakend onderwerp

gaan, maar praktische implicaties hebben op diverse terreinen van een wijs leven. Hier volgen de thema's.

Wijsheid leren kennen: 1 januari – 7 februari

Wat is wijsheid?
Wat is dwaasheid?
Hoe worden we wijs?
Argumenten voor wijsheid

God leren kennen: 8 februari – 23 maart

Ontzag voor de HEER
Oog krijgen voor Gods ordening
Gods verstoorde ordening (Prediker)
Gods verborgen ordening (Job)

Het hart leren kennen: 24 maart – 12 juni

Het hart gaan begrijpen
Verlangens opnieuw ordenen
Verleiding leren begrijpen
Emotie leren begrijpen
De zeven hoofdzonden

Anderen leren kennen: 13 juni – 10 augustus

Vriendschap
Woorden
Roddel
Luisteren
Conflicten

De tijden en getijden leren kennen: 11 augustus –
3 september

Leiding, planning en besluitvorming
Inzichten voor onze tijd

De levensterreinen leren kennen: 4 september –
14 december

Huwelijk
Seks
Opvoeding
Geld en werk
Macht
Gerechtigheid

Jezus leren kennen, Gods ware wijsheid: 15 december –
31 december

In de overdenkingen van elke dag worden tekstverwijzingen naar Spreuken alleen weergegeven door middel van hoofdstuk- en versnummering. (Dus '10:13' in plaats van 'Spreuken 10:13'.) Bij tekstverwijzingen naar alle andere boeken van de Bijbel staat bij de hoofdstuk- en versnummering wel de naam van het boek. (Dus 'Psalm 37:29'.) Ook worden woorden en zinsneden die uit de Bijbeltekst van die dag in de overdenking geciteerd worden cursief weergegeven in plaats van tussen aanhalingstekens.

1 januari

WIJSHEID LEREN KENNEN

Wat is wijsheid?

... de spreuken van Salomo, zoon van David en koning van Israël ... [om] deze spreuken en diepzinnigheden te begrijpen, deze woorden en scherpzinnigheden van de wijzen te doorgronden. (1:1,6)

WAT IS EEN SPREUK? Een spreuk (in het Hebreeuws *masal*) is een poëtisch, kernachtig, beeldend, tot nadenken prikkelend gezegde dat met een paar woorden een wereld aan waarheid overbrengt. Moderne mensen hebben geen genre voor spreuken. Het zijn geen absolute geboden en evenmin beloften, en vaak zijn ze eenzijdig. Dat wil zeggen, ze moeten naast andere spreuken over hetzelfde onderwerp geplaatst worden om het plaatje compleet te krijgen. Het zijn observaties over hoe het leven in zijn werk gaat. Waar het bij een spreuk om gaat is dat je in de juiste verhouding tot de werkelijkheid komt te staan door diep na te denken en aanhoudend te reflecteren. Een spreuk is als een hard snoepje: als je er alleen maar op bijt, heb je er weinig plezier van en misschien breekt er zelfs een kies af. In plaats daarvan moet je erover mediteren tot het zoete inzicht begint te dagen.

Wijsheid is er niet alleen voor 'diepe denkers'. Het is de manier waarop je de dag doorkomt. Het helpt je om te weten wat je moet doen als je kind met een blauw oog thuiskomt uit school, of als je plotseling onverwachts over geld beschikt, of als je je baan kwijtraakt. Wat doe je om de dingen niet nog erger te maken? Onze wijsheid zal ons de weg wijzen terwijl we groeien in de kennis en naar het beeld van zijn Zoon, Jezus, die de Wijsheid zelf is.

Op welk levensterrein is het het hardst nodig dat jij groeit in wijsheid?

Gebed

Heer, ik zou liever willen dat u me gewoon vertelt wat ik moet doen door middel van een stemmetje vanbinnen of een of ander boek met concrete richtlijnen voor elke situatie. In plaats daarvan hoor ik dat u me oproept om een wijs iemand te worden die zelf onderscheidt wat hij doen moet. Help me om die roepstem te beantwoorden en geef me verstand. Amen.

2 januari

... de spreuken van Salomo, zoon van David en koning van Israël. Ze bieden wijsheid. (1:1-2a)

NIET ALLEEN MOREEL GOED LEVEN. Het belangrijkste woord voor *wijsheid* in Spreuken (in het Hebreeuws *hokma*) betekent onder andere moreel goed leven maar gaat verder dan dat. Het gaat om het maken van de juiste keuze, zelfs als er geen duidelijke morele wetten zijn die je expliciet vertellen wat je moet doen. Voor bepaalde beslissingen heb je alleen kennis nodig (bijvoorbeeld bij het kiezen van het juiste medicijn) en voor andere alleen dat je je aan de regels houdt (bijvoorbeeld bij kiezen of je overspel zult plegen of niet). Maar er is geen Bijbelvers dat je precies gaat vertellen met wie je moet trouwen, welke baan je moet kiezen, of je moet verhuizen of moet blijven waar je bent. Toch kan een foute keuze catastrofaal zijn. En er zijn geen expliciete morele wetten die karakterzwaktes als irritant zijn, impulsief zijn, emotioneel labiel zijn en chaotisch zijn verbieden, en toch kunnen die schadelijk zijn voor jouw levensloop.⁶

Als God ons een honderddelige set regels had gegeven voor elke situatie, dan zouden we afgegaan zijn op het boek en op onze ijver. Maar als we zien wat wijsheid werkelijk is, worden we ertoe aangezet om naar Jezus te kijken, van wie men zich afvroeg: 'Wat is dat voor wijsheid die hem gegeven is?' (Marcus 6:2).

Heb jij weleens een voorbeeld gezien van iemand die goed en moreel leefde en toch heel onverstandig was?

Gebed

Heer, ik heb de neiging om best tevreden te zijn over mijn juiste overtuigingen. Ik vind het fijn om te denken dat ik de waarheid in pacht heb, maar zelfs als dat al zo is, dan weet ik nog niet hoe ik die moet gebruiken. Maak in mijn leven alstublieft ruimte voor wat er nodig is om wijsheid te laten groeien, en herinner me er dan aan dat ik die van u ontvangen heb. Amen.

3 januari

... de spreuken van Salomo, zoon van David en koning van Israël. Ze bieden wijsheid. (1:1-2a)

VERMANING. Rondom het Hebreeuwse woord *hokma* in deze beginverzen van Spreuken staan heel wat woorden met vrijwel dezelfde betekenis die veel licht werpen op wat wijsheid is. Het Hebreeuwse *musar* (*vermaning* in 1:2-3, Herziene Statenvertaling) betekent onderwezen worden met een sterk beroep op je verantwoordelijkheid. Het betekent door een onderwijzer getraind worden die je vaak streng toespreekt. Dus wijsheid groeit vaak doordat vrienden je openlijk terechtwijzen (27:5), of doordat je leert van je eigen fouten (26:11), of door het lijden dat God passend vindt om toe te laten in ons leven (3:11-12). Elke keer dat je auto stukgaat en je uit moet vogelen hoe hij gerepareerd moet worden word je 'wijzer' over auto's. Zo is het ook met het leven. Proust schreef dat wijsheid alleen ontdekt kan worden 'na een reis door de woestijn die niemand voor ons kan maken, die niemand ons kan besparen'.⁷

Wijs worden betekent iemand worden die vermaand is, die zich niet overgeeft aan impulsiviteit maar aan zelfonderzoek, aan behoedzaamheid en aan helder nadenken. Het betekent een veerkrachtig iemand worden die door harde tikken evenwichtig en vindingrijk is geworden. Zoals een atleet alleen na intensieve training fysiek bekwaam wordt, zo kost wijs worden veel inspanning.

Kun jij zien hoe God in jouw leven moeiten gebruikt heeft om je wijzer te maken?

Gebed

Heer, kinderen hebben vermaning nodig, ook al komen ze in opstand en verzetten ze zich als ze die ontvangen. Een kind dat niet vermaand wordt zal echter een diepongelukkig leven leiden. Vergeef me als ik de harde tikken en de teleurstellingen van dit leven niet herken als vaderlijke vermaning. Leer me om door al die dingen wijs te worden. Amen.

4 januari

Ze bieden wijsheid en zijn een leidraad in het leven, verdiepen het inzicht. (1:2)

SCHERPZINNIGHEID. Een ander aspect van wijsheid is *inzicht* (in het Hebreeuws *bina*). Dat betekent het vermogen om verschillen en nuances te onderscheiden waar anderen alleen een wazig beeld zien. Kathy kan kleine maar belangrijke verschillen in het optreden van balletdansers zien die Tim ontgaan, en hem vallen minieme verschillen bij een honkbalworp op die aan haar niet besteed zijn. De een is, zou je kunnen zeggen, wijzer dan de ander op het terrein van dans en sport.

Bijbelse wijsheid voegt scherpzinnigheid toe aan de vaardigheid van het leiden van het dagelijks leven zelf. Wijs zijn betekent een heel aantal opties en mogelijke handelwijzen herkennen waar anderen zich er maar een of twee kunnen voorstellen. Wijsheid onderscheidt een heel aantal dimensies aan iemands motieven en karakter, in plaats van alle mensen in een van beide hokjes in te delen, bij de 'goede mensen' of de 'slechte mensen'. Scherpzinnigheid is ook het vermogen om het verschil te zien, niet maar tussen goed en verkeerd maar ook tussen goed, beter en best. Christenen merken dat naarmate onze liefde voor Christus groeit in ons hart ook 'inzicht en fijnzinnigheid' toenemen (Filippenzen 1:9). Zijn liefde geneest het ego dat helemaal door zichzelf in beslag genomen wordt en stelt ons in staat om opmerkzaam en fijngevoelig te zijn naar anderen om ons heen.

Op welk terrein heeft God je het vermogen gegeven om fijne nuances te onderscheiden die je voorheen niet zag?

Gebed

Heer, onze wereld lijkt verdeeld te zijn tussen de mensen die alles zwart-wit zien en mensen die alleen grijs tinten zien. Bevrijd me zowel van wetticisme als van relativisme – geen van beide is wijs. Geef me de nederigheid en de scherpzinnigheid die nodig zijn voor een wijs hart. Amen.

5 januari

Ze ... bevatten wijze lessen ... en geven de jeugd kennis en bezonnenheid. (1:3-4)

BEDACHTZAAMHEID. De Hebreeuwse woorden *haskel* (*verstandig gedrag*) *ormah* (*behoedzaamheid*) en *mezimma* (*bedachtzaamheid*) betekenen allemaal strategisch plannen en leven. Net zoals er moreel goede mensen bestaan die niet wijs zijn, zijn er ook visionairs die inzien welke kant we op moeten maar nauwelijks een idee hebben van de praktische stappen die nodig zijn om dat doel werkelijkheid te laten worden. Wijs zijn is voorbereid zijn op problemen zonder toe te geven aan enerzijds het gevaar van te veel vertrouwen of anderzijds de verlamming van te grote voorzichtigheid. Het is niet alleen weten wat je moet doen maar ook wanneer je het moet doen. Een zegenspreuk op het verkeerde moment kan als een vervloeking overkomen (27:14, Herziene Statenvertaling). Waar het bij scherpzinnigheid (4 januari) gaat om inzicht in harten gaat het bij bedachtzaamheid om een vorm van *vooruitzien*, weten welke soorten gedrag welke gevolgen zullen hebben (22:3).

Wijsheid is in een bepaald opzicht weten hoe je ergens 'succesvol' in kunt zijn. Maar het is verkeerd om wereldse geleerdheid aan te zien voor goddelijke wijsheid, zoals Adam en Eva deden (Genesis 3:6). De ultieme wijsheid werd zichtbaar in Jezus, de lijdende dienaar (Jesaja 52:13) die volledig slaagde maar niet op zo'n manier dat de wijzen van de wereld het konden herkennen.⁸

Denk terug aan een moment waarop je de scherpzinnigheid had om te weten wat je moest doen maar niet de bedachtzaamheid hoe je dat moest uitvoeren. Wat heb je daarvan geleerd?

Gebed

Heer, ik wil graag slagen, maar om allerlei verkeerde redenen. Doe alles wat nodig is – zelfs als dat betekent dat er teleurstellingen in mijn leven komen die me klein maken – om me te leren meer waarde te hechten aan trouw zijn dan aan succesvol zijn. Alleen dan zal ik vrij zijn van de trots en de angst die werkelijk succes in de weg staan. Amen.

6 januari

Laat wie wijs is goed naar deze spreuken luisteren en nog wijzer worden. Laat wie verstandig is meer en meer ... vaardigheid verwerven. (1:5)

LEREN. Zoals we moreel goed en toch onverstandig kunnen zijn, zo is het ook mogelijk om heel veel te weten en toch dwaas te zijn. Een sociaal wetenschapper weet misschien veel over de empirische factoren die tot armoede leiden. Toch kan ze in een poging om een arm gezin daadwerkelijk te helpen hun leven in feite nog moeilijker maken. Er is dus kennis zonder wijsheid. Maar kan er ook sprake zijn van wijsheid zonder kennis? Nee. Je moet kennis over een onderwerp hebben voordat je die kunt toepassen met de vermaning, de scherpzinnigheid en de bedachtzaamheid van wijsheid. Dus roept Spreuken wie wijs is op om *nog wijzer te worden*. Het Hebreeuwse woord *lequa* betekent uitgebreide studie.

Om wijs te zijn moeten we een aantal dingen begrijpen: de menselijke natuur, hoe menselijke relaties werken, lijden en dood, en Gods eigen karakter. Wijsheid is nadenken en ervaring verenigen om 'competent te worden wat betreft de realiteiten van het leven'.⁹ En behalve alle andere dingen waar we op zouden moeten studeren is er voor ware wijsheid een grondige kennis van de Schriften nodig. Zelfs Jezus baseerde iedere keuze die hij maakte op de Bijbel en hij haalde de Schrift aan om zijn dood aan te kunnen en te verklaren (Matteüs 27:46; Psalm 22:1). Hoe kunnen we wijs zijn zonder diepgaand bezig te zijn met het Woord van God?

Hoe kun jij stappen ondernemen om je kennis van de Bijbel enorm te laten toenemen? Op welke andere terreinen van het leven zou je nu met studie bezig moeten zijn?

Gebed

Heer, ik besteed veel te weinig tijd aan het bestuderen van en mediteren over uw Woord, en dat valt niet te verontschuldigen. We maken altijd tijd voor de dingen waar we het meest waarde aan hechten. Dus ik vraag u om me te vergeven dat ik niet net zo van uw Woord en van u houd als u van mij hebt gehouden. Leer me uw waarheid. Amen.

7 januari

Wat is dwaasheid?

‘Hoe lang nog, onnozele mensen, hechten jullie aan je onvolwassenheid, willen jullie, spotters, blijven spotten, haten jullie, dwazen, kennis?’ (1:22)

HET TEGENOVERGESTELDE VAN WIJSHEID. Door heel het boek Spreuken heen wordt het tegenovergestelde van wijsheid dwaasheid genoemd. In het Nederlands is het woord ‘dwaas’ weinig meer dan een belediging. In Spreuken zijn *dwazen* echter mensen die gewoonlijk zo weinig realiteitszin hebben dat ze zichzelf en iedereen om hen heen het leven heel moeilijk maken. We kunnen met ons lichaam niet doen wat we maar willen zonder dat dat gevolgen heeft. We kunnen met mensen niet doen wat we maar willen en erop rekenen dat we goede vrienden en een sterke familieband hebben. We kunnen niet allemaal zelfzuchtig leven en verwachten dat de sociale structuren intact blijven. Dwazen doen dat echter allemaal en zaaien en oogsten daarom verdeeldheid en verwoesting.

Er zijn, zoals we zullen zien, verschillende vormen van dwaasheid. Maar de ultieme dwaasheid is naast God iets anders in het middelpunt van ons leven plaatsen. Dat leidt altijd tot teleurstelling en schade. Jezus beschrijft een dwaas of onnadenkend man als iemand van wie het huis op zand is gebouwd in plaats van op de vaste rots van Christus’ woorden en wijsheid (Matteüs 7:24-26). Dwazen zien de grenzen niet die verantwoord liggen in de werkelijkheid – in fysiek, psychologisch, relationeel en geestelijk opzicht. Ze overschrijden die grenzen en vragen zich af hoe het komt dat ze wegzinken.

In welke situatie(s) heb jij kortgeleden – in je eigen leven of in dat van iemand anders – de bittere gevolgen van dwaasheid gezien?

Gebed

Heer, mijn hart wil maar al te vaak de werkelijkheid ontkennen, maar dat is dwaas. De werkelijkheid van deze gebroken wereld is zowel prachtig als verschrikkelijk. Help me om de wereld te zien zoals ze is, en leer me om er wijs in te leven. Amen.

8 januari

‘Hoe lang nog, onnozele mensen, hechten jullie aan je onvolwassenheid, willen jullie, spotters, blijven spotten, haten jullie, dwazen, kennis?’ (1:22)

DE SPOTTER. Er worden drie soorten dwaasheid genoemd in dit vers. De *spotters* (in het Hebreeuws *lesim*) bewijzen dat het niet de verstandelijke vermogens zijn maar dat het een houding is die bepaalt of we wijs of dwaas worden.¹⁰ Aan het karakter van de spotter ligt een vorm van arrogantie ten grondslag die er een hekel aan heeft om zich aan iemand anders te onderwerpen (21:24). Hun strategie is alles aan de kaak stellen en zich daarbij heel verwaand en geslepen gedragen. Spotters zijn weliswaar dwazen, maar worden door velen gezien als wereldwijs en zeer geleerd.

Natuurlijk is voor sommige dingen kritiek en zelfs satire gepast. Zelfs God spot soms. Maar met ‘bij spotters aan tafel zitten’ (Psalm 1:1) wordt bedoeld veel en vaak gebruikmaken van cynisme en spot. Een houding van altijd maar spotten maakt je hard en vergiftigt relaties. ‘Doorzie je alles, dan is alles doorzichtig.’¹¹ We leven in een postmodern tijdperk dat deconstructie aanmoedigt, en in een internettijdperk dat bespotting en schoffering gemakkelijk maakt en een redelijk gesprek voeren moeilijk. Dus moeten we de enorme culturele druk weerstaan om spotters te worden. Stel daar Jezus eens tegenover: ‘Hij zal geen woordenstrijd aangaan en ... zijn stem niet verheffen. Het geknakte riet breekt hij niet af, noch dooft hij de kwijnende vlam, totdat het recht dankzij hem overwint’ (Matteüs 12:19-20).

Wanneer kwam jij in de verleiding om met je ogen te rollen en iemand aan de kant te schuiven in plaats van je serieus met hem in te laten?

Gebed

Heer, help me om niet de korte, wereldse route naar een wijs imago te nemen – de cynische houding, een grapje ten koste van iemand, het gezucht en het gespeelde verdriet over hoe stom iedereen is. Laat me niemand minachten en voor iedereen respect hebben, zelfs op momenten dat ik hen terechtwijst. Amen.

9 januari

‘Hoe lang nog, onnozele mensen, hechten jullie aan je onvolwassenheid, willen jullie, spotters, blijven spotten, haten jullie, dwazen, kennis?’ (1:22)

DE ONNOZELE. Elk soort dwazen heeft een gebrek aan realiteitszin, maar elke variant weer op een andere manier. De volgende dwaas is de Hebreeuwse *pěthiy* – de *onnozele*. Dit soort dwaasheid is naïviteit. ‘Wie onnozel is, hecht aan ieder woord geloof’ (14:15). Ze worden maar al te gemakkelijk misleid en beïnvloed. Ze zijn net als kinderen misschien te diep onder de indruk van het spectaculaire en het dramatische, of ze hebben veel te veel behoefte aan bevestiging, dus worden ze gemakkelijk ingepalmd door krachtige persoonlijkheden die hun die geven. Ze zullen dictatoriale leiders steunen die hun vrede en voorspoed beloven. Het kan zijn dat ze in intellectueel opzicht lui zijn, geen zin hebben om diep na te denken en hun hoofd ergens over te breken. De kans is ook groot dat ze in word-snel-rijkintriges trappen (12:11).¹²

Iemand die onnozel is kan veranderen en verstandig worden (19:25) maar kan ook ‘dwaasheid erven’ (14:18, Herziene Statenvertaling) – zich doorontwikkelen tot de ultieme dwaas. Toch moeten we ervoor oppassen om goedgelovigheid en naïviteit gelijk te stellen aan een gebrek aan geleerdheid. We hebben ooit als predikantsechtpaar gewerkt in een gemeente met alleen maar lager opgeleide mensen, maar die waren bepaald niet onnozel. Je kunt naar wereldse maatstaven wat minder geleerd zijn en toch wijs. En je kunt geleerd zijn – bemiddeld, met de juiste connecties en diploma’s – en toch onnozel.

Is er iemand die jij ontmoet hebt van wie je ten onrechte dacht dat hij of zij nogal onnozel was? Welke eigenschappen kwamen er in hen aan het licht?

Gebed

Heer God, ik herken in mezelf zowel de ‘spotter’ als de ‘onnozele’. Ik heb beslist te veel behoefte aan bevestiging door anderen en ik ben ook in intellectueel opzicht ongeduldig; ik heb geen zin om over dingen diep door te denken. Ik heb u vaak gevraagd om me van mijn zonden te bevrijden. Bevrijd me nu, Heer, van mijn dwaasheid. Amen.

10 januari

‘Hoe lang nog, onnozele mensen, hechten jullie aan je onvolwassenheid, willen jullie, spotters, blijven spotten, haten jullie, dwazen, kennis?’ (1:22)

DE KOPPIGE. Het meest gangbare woord dat in Spreuken voor dwazen wordt gebruikt is het Hebreeuwse *kēciyl*, de koppige. Het meest kenmerkend voor *dwazen* is dat ze een uitgesproken mening hebben, zichzelf heel wijs vinden, niet in staat zijn om kennis te verwerven of om gecorrigeerd te worden.

Kinderpsycholoog Jerome Kagan ontdekte dat alle kinderen geboren worden met een van de drie basistemperamenten die bepalen hoe ze intuïtief reageren op moeiten.¹³ Sommigen reageren angstig en trekken zich terug, anderen worden agressief en handelen assertief, en nog weer anderen reageren optimistisch en knokken zich erdoorheen door sociaal en hartelijk te zijn.¹⁴ Elke standaardoptie werkt in bepaalde situaties prima. Maar Kagan beweerde dat als ouders niet ingrijpen de natuurlijke aanleg van een kind de overhand zal krijgen; in dat geval zullen ze nooit leren om wijs te handelen in situaties waarin hun gangbare reactie niet passend of misschien wel fataal is. Met andere woorden, van nature zijn we koppig en niet verstandig. De moderne cultuur hamert erop dat we kinderen zichzelf moeten laten zijn, maar wat voor ons het meest natuurlijk aanvoelt kan rampzalig zijn (22:15). Om wijs te worden moet wie angstig is doortastender worden, moet wie doortastend is voorzichtiger worden en moet wie de dingen altijd van de zonnige kant bekijkt bedachtzamer worden. Enkel en alleen in Jezus zien we iemand die zich niet uit gewoonte laat gelden of terugtrekt maar die altijd op de juiste manier met volmaakte wijsheid op de situatie reageert (Johannes 11:23-25; 32-35).

Op welk terrein heb jij een uitgesproken mening en sta je het minst open voor nieuwe ideeën of kritiek?

Gebed

Heer, ik zie Jezus door het leven gaan zonder een verkeerd woord of een misstap. Hij weet precies wanneer hij zich stil moet houden en wanneer hij moet spreken, wanneer hij terecht moet wijzen en wanneer hij moet bevestigen. Ik wil zo graag zijn zoals hij! Begin er alstublieft mee om zijn wijsheid in mij te herscheppen, door uw Woord en Geest. Amen.

11 januari

Een kwaadaardig mens, een onbetrouwbaar iemand, strooit voortdurend leugens rond. Hij knijpt heimelijk zijn oog dicht, geeft een tikje met zijn voet, een verborgen vingerwijzing. Zo iemand zit vol leugen en bedrog, is altijd uit op kwade zaken, zaait voortdurend tweedracht. Daarom gaat hij plotseling ten onder, daarom komt hij ten val, in een oogwenk, en hij komt het niet te boven. (6:12-15)

DE ONRUSTSTOKER. Een ander soort dwaas is de onruststoker. Het kenmerk van zo iemand is dat hij voortdurend *tweedracht* zaait (6:14). Dit is het tegenovergestelde van de vreedstichter (Matteüs 5:9), de bruggenbouwer wiens zorgvuldige, vriendelijke antwoorden (15:1) bij spanningen ontwapenend werken en er de angel uithalen. De onruststoker wakkert ze juist aan. Dit is niet de persoon die de valse vrede verstoort door op eerlijkheid te hameren. Nee, dit is iemand die altijd de behoefte heeft om te protesteren en te klagen in plaats van fouten door de vingers te zien (19:11). Als onruststokers iets betwisten presenteren ze de andere kant van de zaak niet eerlijk. Uit hun verdorven mond komen misleidende weglatingen, halve waarheden en toespelingen. Hun lichaamstaal (een knipoog, een tikje met zijn voet) schept een vijandige atmosfeer in plaats van een die tot een oplossing leidt.

Onrustzaaiers zeggen tegen zichzelf en tegen anderen dat ze 'gewoon pal staan voor de waarheid.' Maar onruststokers komen ten val (6:15). Naarmate de tijd verstrijkt wordt het steeds duidelijker dat de onruststokers zelf eraan bijdragen dat ze altijd in een conflictsituatie belanden. Het kan zijn dat ze ten val komen door gebeurtenissen die hen voor altijd ontmaskeren. Maar de uiteindelijke reden voor hun teloorgang is dat 'de HEER [hen haat die] ... stoken tussen broers' (6:16,19).

Als jij ooit met een reeks conflicten te maken hebt gehad, kwam dat dan doordat jijzelf de kenmerken van een onruststoker vertoont? Ken je misschien onruststokers die je eigenlijk met hun gedrag moet confronteren?

Gebed

Heer, dank u voor deze waarschuwing. Het is goed om de waarheid te spreken, zelfs tegenover mensen die daar niet op zitten te wachten. Maar laat me zien of ik in liefde de waarheid spreek of in plaats daarvan de waarheid zonder noodzaak of harteloos ter sprake breng. Ik wil pal staan voor de waarheid en geen onruststoker zijn. Geef me de wijsheid om het verschil daartussen te zien. Amen.

12 januari

Ga naar de mieren, luiaard, kijk hoe ze werken en word wijs. Hoewel er onder hen geen leider is, geen aanvoerder, geen koning, halen ze in de zomer voedsel binnen, leggen ze in de oogsttijd een voorraad aan. ... Nog even slapen, nog een beetje rusten, een ogenblik nog blijven liggen? Armoede overvalt je als een struikrover, gebrek slaat je neer als een bandiet. (6:6-11)

DE LUIAARD. Een ander soort dwaas in Spreuken is de luiaard. Wie wijs zijn komen zelf in beweging en hebben genoeg aan innerlijke motivatie in plaats van dreigementen nodig te hebben om hun werk te doen (6:7). Ze zijn ook niet impulsief maar werken in de praktijk met uitgestelde beloning (vers 8). De luiaard daarentegen verontschuldigt zich voortdurend voor schijnbaar kleine vertragingen (nog even, ... nog een beetje, ... een ogenblik nog) maar is vervolgens verbaasd als hij door *armoede* wordt overvallen (vers 10-11). 'Hij ... houdt zichzelf voor de gek door de geringe omvang van waar hij aan toegeeft. Dus ontglippen hem, stukje bij beetje, langzaam maar zeker, de kansen die hij krijgt.'¹⁵

In *Hillbilly Elegy* heeft de auteur het over Bob, die samen met hem in een tegelgroothandel werkte, en diens vriendin. Bob kwam één keer per week niet opdagen op zijn werk, was eigenlijk altijd te laat en nam per dag heel vaak een pauze die een halfuur of een uur duurde. Zijn vriendin kwam om de drie dagen niet opdagen op haar werk en zei dat nooit van tevoren. Toen ze na vele waarschuwingen ontslagen werden was Bob woest. De auteur concludeert overtuigend dat maar al te veel mensen vandaag de dag 'allergisch zijn ... voor hard werk' en dat banen die voorheen beschouwd werden als goed en redelijk tegenwoordig gezien worden als banen waarin de lat onredelijk hoog wordt gelegd.¹⁶ Het gevolg is sociaal verval, waar Spreuken al voor waarschuwde. Stel daar Jezus eens tegenover, die gezegd heeft: 'Mijn Vader werkt aan één stuk door, en daarom doe ik dat ook' (Johannes 5:17).

Is er een terrein in jouw leven dat 'weggljdt' omdat je er niet mee aan het werk gaat?

Gebed

Heer, het is verkeerd om te hard te werken vanuit de motivatie om vooruit te komen en het anderen naar de zin te maken. Maar het is net zo goed verkeerd en destructief om lui te zijn. Op dit terrein, net als op zoveel andere, heb ik goddelijke bijstand nodig om de heilige balans te vinden. Help me, Heer! Amen.

13 januari

... want ze haasten zich om kwaad te doen en zijn op bloed belust. Het net wordt tevergeefs gespannen als de vogels het bespieden. Alleen hun eigen bloed zal vloeien, hun eigen leven is hun prooi. Dat is het lot van allen die uit zijn op roof, hun pad voert naar de dood. (1:16-19)

JEZELF GEVANGENNEMEN. Er is geen vogel in de lucht zo stom dat hij in een zichtbare val vliegt (1:17). Maar zelfs de vogels zijn wijzer dan zij die denken dat ze omhoog kunnen komen door anderen de grond in te boren. Wie anderen kwaad aandoet kan erop wachten dat zijn eigen bloed gaat vloeien. *Hun eigen leven is hun prooi* – iets wat zelfs onder de stomste dieren niet voorkomt.

Het Nieuwe Testament maakt hetzelfde punt, namelijk dat heel de wereld winnen ten koste van anderen betekent dat je zelf het leven erbij inschiet (Marcus 8:36). Hoe gaat dat in zijn werk? Als jij nietsontziend bent tegenover anderen, dan geef je alle ruimte aan de wreedheid en het egoïsme waartoe jouw hart in staat is. Over deze neigingen heb je dan geen controle meer en ze leiden tot foute keuzes.¹⁷ Als je leeft voor je eigen voldoening in plaats van voor die van anderen zul je tot in eeuwigheid onvoldaan zijn. Jezus, de ultieme wijsheidsleraar, vertelt ons dat we ons leven moeten verliezen in het dienen van God en anderen om het terug te kunnen vinden (Matteüs 16:25).

Heb jij ooit weleens iets egoïstisch gedaan dat zich later volledig tegen je keerde? Op welke manier illustreerde dat incident de richtlijn 'je moet jezelf verliezen om jezelf te vinden' uit het evangelie?

Gebed

Heer, mijn hart zegt tegen mij dat ik eerst en vooral moet streven naar mijn eigen geluk. Maar dan blijft mijn hart leeg. In plaats van op zoek te gaan naar geluk zal ik op zoek gaan naar u en zeggen: 'Het maakt niet uit wat er gebeurt.' En alleen dan zal ik uiteindelijk gelukkig zijn. Amen.

14 januari

'Al mijn goede raad heb je in de wind geslagen, elke berisping heb je genegeerd. Daarom lach ik om je ongeluk, schater ik het uit om je ellende.' (1:25-26)

ECHT ABSURD. Als de dwaze met rampspoed te maken krijgt, moet Wijsheid *lachen*. Is dat wreed? Nee, Wijsheid treedt hier op in de vorm van een persoon, en het gelach is geen teken van hardvochtigheid maar een manier om te laten merken 'hoe absurd het is om voor dwaasheid te kiezen.'¹⁸ Albert Camus stelde dat ons hart verlangt naar liefde zonder afscheid te hoeven nemen, maar een universum zonder God geeft ons alleen 'de bewuste zekerheid van dood zonder hoop'.¹⁹ Dit chronische gebrek aan bevrediging noemde Camus 'het Absurde.' Hij zag het leven als één lange zwarte komedie van ongeneeslijk, onveranderlijk uit het leven proberen te halen wat er niet in zit.

Camus dacht dat er geen God bestond. Spreuken weet dat hij wel bestaat, maar is het erover eens dat een leven dat zonder God geleid wordt tot vruchteloosheid leidt, omdat de dingen van de wereld nooit de diepste verlangens van het hart kunnen bevredigen. Je kunt uit romantische liefde, geld en prestaties nooit de bevrediging halen die alleen een relatie met God je geven kan. Dus het leven in een wereld zonder God zal inderdaad nutteloos en absurd voelen. 'Een rechtvaardige heeft vreugde te verwachten, een goddeloze hoeft op niets te hopen' (10:28).²⁰

Ervaar jij frustratie en vruchteloosheid, misschien zelfs een gevoel van zinloosheid? Is er iets in deze wereld dat je niet bevredigd heeft? Wat kun je daaraan doen?

Gebed

Heer, oudere boeken en films eindigen ermee dat het goede het kwade overwint, maar vandaag de dag schilderen ze het leven af als donker en onduidelijk, zonder een goede afloop. Beide opvattingen van de wereld zijn simplistisch en dwaas. U verzekert me ervan dat het verhaal van mijn leven zowel schoonheid als absurditeit zal bevatten en dat het uitloopt op de eeuwigheid. Verzeker me daar vandaag opnieuw van. Amen.

15 januari

‘Want wie onnozel is, gaat aan zijn halsstarrigheid ten onder, en zelfgenoegzaamheid brengt de dwazen om. Maar wie naar mij luistert, zal veilig zijn, hij hoeft geen angst te hebben voor het kwaad.’ (1:32-33)

ZELFGENOEGZAAMHEID. Zoals we gezien hebben is het kenmerk van de dwaze dat hij in zijn eigen ogen wijs is. Dit leidt tot de fatale geestelijke toestand van verwaande *zelfgenoegzaamheid*. Er is niets dwazer dan denken dat je grip hebt op je leven terwijl dat onmogelijk is. Het klassieke voorbeeld is Jezus’ gelijkenis van de rijke jongeling, die in het Engels ‘the rich young fool’ wordt genoemd (Lucas 12:19-20). Ongeacht wat voor soort modelleven je voor jezelf ontworpen denkt te hebben, verlies, ziekte, bedrog en financiële rampspoed overkomen iedereen. Hoe rijk, succesvol, machtig of georganiseerd je ook bent, daar ben je niet immuun voor.

Dwazen leven in een droom van metafysisch genoeg hebben aan zichzelf. Ze denken dat ze alles voor elkaar hebben, en de zelfgenoegzaamheid leidt tot rampspoed. Maar het tegenovergestelde van zelfgenoegzaamheid – overbezorgdheid – biedt geen uitkomst. We kunnen ons te grote zelfvertrouwen afleggen zonder uit het veld geslagen te worden en bang te zijn, als we eraan denken dat we de almachtige, soevereine Heer van het universum als onze vader hebben. Christenen drukken zichzelf ook op het hart dat als God zijn eigen Zoon niet voor ons gespaard heeft, hij ons ook alles zal geven wat we nodig hebben (Romeinen 8:32).

Als het je behoorlijk voor de wind gaat, word je dan zelfgenoegzaam? Als het niet zo best met je gaat, maak je je dan heel veel zorgen? Hoe kun je beide vermijden?

Gebed

Heer, ik ben zo vaak heen en weer geslingerd tussen de gedachte dat ik alles onder controle had en het gevoel van paniek dat ik nergens meer grip op had. Geen van beide is aan de orde. U hebt de touwtjes in handen, en zolang ik daar niet mijn rust in vind, blijf ik een ellendige dwaas. Amen.

16 januari

**Met spotters drijft hij de spot, maar verschoppelingen schenkt hij zijn gunst.
(3:34)**

SPOTTEN MET DE SPOTTERS. De spotter ‘heeft een eeuwige grijns op zijn gezicht.’²¹ Zijn talent voor gemene beledigingen en beschimping ziet eruit als intellectuele wijsheid. Achter het masker van zijn geestigheden zit echter een enorm opgeblazen vertrouwen in zijn eigen mening en intelligentie. Dat is waarom trotse *spotters* hier tegenover mensen in de marge worden gezet.

Spotters hebben vooral veel invloed op eenvoudige mensen; uit hun midden stapt zo iemand vaak naar voren om het voortouw te nemen. In onze hedendaagse culturele atmosfeer is er sociaal gezien vooral veel ruimte voor de grootste spotters en mensen die altijd overal kritiek op hebben. Maar niets is erger dan opkijken tegen spotters, die het voor jou onmogelijk maken om ergens loyaal aan te zijn of respect voor te hebben. Ze doen dat niet met doorleefde argumenten maar met gezucht, met grievende opmerkingen en opgetrokken wenkbrauwen.

Het uiteindelijke oordeel over hen is dodelijk en passend: Met spotters drijft [de HEER] de spot (3:34). Hij ‘keert zich tegen hoogmoedigen, maar aan nederigen schenkt hij zijn genade’ (1 Petrus 5:5). Het ultieme voorbeeld is de manier waarop God naar de wereld kwam, niet als trotse spotter maar als iemand die ‘zachtmoedig en nederig van hart’ is (Matteüs 11:29).

Heb jij vrienden of mensen die je bewondert die spotters zijn? Voel je je vanwege die eigenschap op een bepaalde manier tot hen aangetrokken?

Gebed

Heer, de wereld vertelt ons dat de mensen die enorm veel zelfvertrouwen hebben en zichzelf profileren degenen zijn die respect ontvangen, maar dat is slechts tijdelijk. Feitelijk oogsten we wat we zaaien. Wie liefheeft wordt bemind, en spotters worden bespot. Help me om hier vandaag heel de dag aan te denken. Dat heb ik zo hard nodig! Amen.

Als je erom vraagt de dingen te begrijpen, roept om scherpzinnigheid, ernaar zoekt als was het zilver, ernaar speurt als naar een verborgen schat – dan zul je ontdekken wat ontzag voor de HEER is, dan zul je kennis van God verwerven. Want het is de HEER die wijsheid schenkt, zijn woorden bieden kennis en inzicht. (2:3-6)

BEGRIJP DE PARADOX. In Spreuken 2 tot en met 4 staat veel onderwijs over hoe wijsheid zich ontwikkelt en groeit in ons binnenste. Aan het begin ervan hebben we met een paradox te maken. Wijsheid is iets waarnaar we op zoek moeten gaan. Net zoals Wijsheid naar ons roept (1:20-21), zo moeten wij *onze stem laten klinken* om inzicht (2:3, Herziene Statenvertaling). Maar nadat 2:3-4 ons oproept om er enorm ons best voor te doen en het vergelijkt met de zoektocht naar een verborgen schat, vertelt vers 6 ons dat wijsheid uiteindelijk een geschenk is van God. Deze gedachte kom je overal in de Bijbel tegen. Filippenzen 2:12-13 roept ons op: ‘Blijf u inspannen voor uw redding, en doe dat in diep ontzag voor God’ maar voegt daar meteen aan toe: ‘want het is God die zowel het willen als het handelen bij u teweegbrengt, omdat het hem behaagt.’

De paradox zelf is wijs. Als het helemaal van ons afhing, zouden we, gebukt onder diepe bezorgdheid, zwoegen en overspannen raken. Maar als God alleen los van ons aan het werk was, zouden we onszelf helemaal nergens meer toe kunnen zetten. De paradox spoort ons voldoende aan *en geeft ons voldoende zekerheid om heel ons leven op zoek te gaan naar Godskennis.*

Ben jij op zoek naar wijsheid op de manier waarop het zou moeten? Als dat zo is, heb je dan zoveel geduld met God als je zou moeten hebben? Hij deelt op zijn wijze tijd wijsheid uit.

Gebed

Heer, u geeft ons de gelegenheid om iets te doen en het verlangen om het te doen – dus als het daadwerkelijk gebeurt moeten we erkennen dat het allemaal bij u vandaan kwam. Toch vraagt u van ons dat we ons uiterste best doen, en door ons zo in te spannen groeien we steeds meer naar het beeld van uw zoon, Jezus. Wat bent u briljant, mijn God. Amen.

18 januari

Houd daarom het rechte pad, volg de weg van wie rechtvaardig zijn, want wie rechtschapen zijn, zullen wonen in het land der levenden, wie onberispelijk hun weg gaan, vinden er een vast verblijf. Maar wie kwaad doen, worden verdreven, wie God niet trouw zijn, worden weggevaagd. (2:20-22)

WEES RECHTVAARDIG. Als Spreuken het heeft over *wie rechtvaardig zijn* en over *wie kwaad doen*, denken wij dat dat betekent mensen die zich ‘moreel’ of ‘immoreel’ gedragen. Dat klopt maar ten dele. Aan de Hebreeuwse woorden voor rechtvaardig – *tzedeq* en *mishpat* – zit een sterk sociaal aspect. Bruce Waltke schrijft: ‘Wie rechtvaardig zijn, zijn bereid om zichzelf te benadelen ten bate van de gemeenschap; wie kwaad doen zijn bereid om de gemeenschap te benadelen ten bate van zichzelf.’²²

Wie rechtvaardig zijn zeggen: ‘Veel van wat ik bezit behoort de mensen om mij heen toe, omdat het allemaal bij God vandaan komt en hij wil dat ik mijn naaste liefheb.’ Wie kwaad doen zeggen: ‘Ik kan doen wat ik wil met mijn eigen dingen.’ Ga met Spreuken aan de slag en lees de begrippen ‘wie rechtvaardig is’ en ‘wie kwaad doen’ met deze bredere definitie in je achterhoofd, en het zal een heel nieuw boek voor je worden. Het zal je aanzetten tot een werkelijk rechtvaardig en eerlijk leven – waarbij je je niet alleen in persoonlijk opzicht moreel gedraagt maar je ook inzet voor sociale gerechtigheid. Het zal je ook wijzen op degene die kwam, ‘niet ... om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen’ (Marcus 10:45).

Op welke manieren benadeel je jezelf, wat betreft tijd en geld, voor het welzijn van de gemeenschap waarvan je deel uitmaakt?

Gebed

Heer, ik heb mijn geld verdiend met de capaciteiten en kansen die u me allemaal hebt gegeven. Help me om mijn tijd, geld en sociale contacten te zien als geschenken van u voor het welzijn van de mensen om mij heen. Dat zal moeilijk zijn, omdat mijn cultuur me laat denken dat ik arm ben en niemand iets verschuldigd ben. Laat me dat niet geloven. Amen.

19 januari

Mijn zoon, als zondaars je proberen in te palmen, geef er niet aan toe. Luister niet naar hen

... als ze zeggen: 'We willen bloed vergieten, we gaan onschuldigen de dood in jagen, zonder reden' – Mijn zoon, ga niet met hen op pad, mijd de weg die zij gaan. (1:10-11,15)

VERTROUW NIET OP AFKOMST. Hier waarschuwen ouders hun zoon om geen gewelddadig leven te gaan leiden (1:8-19). Mensen uit de sociale middenklasse zullen denken dat zo'n aansporing voor *hun* kinderen niet nodig is. Een moeder in een achterstandswijk van een grote stad moet zo iets natuurlijk wel zeggen, maar wij niet, hoor! Spreuken weet echter dat iedereen het vermogen in zich heeft om wreed te worden. Als van iemand bekend wordt dat hij een wapen of een bom heeft gebruikt, zeggen de buren vaak tegen journalisten: 'Maar hij kwam uit zo'n keurig gezin.'

De Bijbel gaat er nooit van uit dat afkomst op wat voor manier dan ook een garantie is tegen kwaad. Ook leren we er niet uit dat alleen de armen vatbaar zijn voor geweld. Wie bemiddeld is kan ook 'de zwakken in het stof laten kruipen' door middel van wettige maar meedogenloze economische praktijken (Amos 2:6-7). Jullie kinderen uit de sociale midden- of bovenklasse 'komen misschien in de verleiding om voor een bedrijf te gaan werken dat winst maakt door werknemers uit te buiten of het milieu te verpesten, of dat succesvol is ten koste van recht en waarheid.'²³ Denk niet dat een leven waarin verkeerde dingen gebeuren vermeden kan worden enkel en alleen omdat je uit 'een keurig gezin' komt.

Zijn er misschien manieren waarop jij deelneemt aan een constructie waar jij voordeel van hebt maar die wreed is voor iemand anders?

Gebed

Heer, het komt ons zo goed van pas om te denken dat *onze* vrienden en familie nooit iets zouden kunnen doen wat *zo* slecht is. Dat kunnen ze wel degelijk, en ik ook. Help me om een gemeenschap te vormen 'die elkaar dagelijks aanspoort' om niet 'verhard te worden door het misleidende karakter van onze eigen zonde' (Hebreeën 3:13).²⁴ Amen.

20 januari

Wijsheid roept in de straten, over de pleinen klinkt haar stem, ze laat zich horen bij de poorten,
te midden van alle rumoer roept ze [het] uit. (1:20-21)

KRIJG ERVARING. Hier nodigt Wijsheid mensen uit om van haar te leren, maar dat doet ze niet vanuit een ivoren toren maar buiten, op de *pleinen* en in de publieke ruimten van de stad. Wijsheid komt alleen door ervaring tot ontwikkeling. Hoe hard ze ook studeren, wie als arts, jurist of econoom hun diploma hebben behaald worden pas echt wijs op hun vakgebied in het werkveld, dat wil zeggen, door ervaring in het echte leven.

Spreekwoorden is geen boek 'vol inspiratie' met uitspraken die meteen voor je voor het oprapen liggen. Wijsheid kan niet overgedragen worden door een serie *TED talks* of 'voorlichting van het management'. Wijsheid is niet toegankelijk voor mensen die het te druk hebben voor haar methode. Ze breekt pas door als er sprake is van ervaring waar vervolgens diep en eerlijk over wordt nagedacht. Wijsheid komt pas aan de oppervlakte als we indringende vragen stellen: Wanneer heb ik dit voor het laatst zien gebeuren in mijn leven of in dat van iemand anders? Op welk terrein moet ik mezelf hierin gaan trainen? Op welke manier zou mijn leven veranderen als ik dat ging doen? Welke foute redenering en houding zijn er het gevolg van als ik dit vergeet? Denk eraan hoe vaak Jezus, onze leraar, in gelijkenissen sprak en vragen beantwoordde door andere vragen te stellen in een poging om ons aan te zetten tot reflectie, tot nadenken en tot groei in wijsheid (Matteüs 13:10; Lucas 20:4; Johannes 16:29).

Wat is jou de laatste tijd overkomen wat opvallend goed of moeilijk was? Heb je er samen met anderen diep over nagedacht om er wijzer van te worden?

Gebed

Heer God, ik heb heel veel Bijbelkennis waar ik in mijn leven in mijn gebed niets mee gedaan heb en niet gehoorzaam in ben geweest. Red me en help me. Behoed me ervoor om alleen maar een hoorder van uw Woord te zijn en het niet te doen. Laat me mezelf niet voor de gek houden (Jakobus 1:22). Amen.

21 januari

‘Dan zul je me roepen, maar ik antwoord niet, je zult me zoeken, maar je vindt me niet. Want je was afkerig van mijn kennis en toonde geen ontzag voor de HEER.’
(1:28-29)

TREUZEL NIET. Omdat wijsheid niet verkregen kan worden door middel van het vergaren van kennis maar door middel van veel ervaring en reflectie kost het jaren om het te ontwikkelen. Wat gebeurt er dan als je plotseling in een crisis belandt die veel scherpzinnigheid en zelfbeheersing van je vergt? Als je je de wijze praktijken waar je veel moeite voor moet doen niet eigen hebt gemaakt – op Christus vertrouwen als ander houvast wegvalt, weten hoe je kiezen moet tussen het verkeerde, het goede en het beste – dan kun je die niet van het ene op het andere moment ontwikkelen, net zomin als je van de ene op de andere dag klaar bent voor de Olympische Spelen.

John Newton schreef: ‘De genade van God is net zo nodig om de juiste houding te creëren ... bij het breken van een bord als bij het sterven van een enigst kind.’²⁵ Dat wil zeggen, alleen als we leren om kalm en wijs met kleine dagelijkse teleurstellingen om te gaan zijn we klaar voor de grote. In de crisis snak je naar wijsheid maar geeft ze je geen antwoord. ‘Er zijn momenten waarop je niet meer terug kunt; als de storm al over ons heen raast, is het te laat om dekking te zoeken. Beslismomenten gaan voorbij en komen nooit meer terug. Alles draait om timing.’²⁶

Besteed jij tijd aan het groeien in wijsheid? Begin daarmee door eerst bij jezelf na te gaan hoeveel tijd je structureel inruimt, punt een, voor Bijbelstudie, en punt twee, voor persoonlijk verantwoording afleggen aan christelijke vrienden.

Gebed

Heer, ik weet dat u me niet meer zult geven dan ik dragen kan (1 Korintiërs 10:13). Maar ik kan nalaten om de geestelijke wapenrusting aan te trekken die u me geeft (Efeziërs 6:10-18) en mezelf daarmee blootstellen aan het kwaad. Geef me wat er werkelijk toe doet, wijsheid waar je veel moeite voor moet doen. Ik ben klaar om te gaan doen wat ervoor nodig is om die te ontvangen. Amen.

22 januari

Vertrouw op de HEER met heel je hart, steun niet op eigen inzicht. (3:5)

SPOOR JE AFGODEN OP. Spreuken 3 somt zes dingen op die kunnen dienen als kenmerken voor iemand die wijs is en tegelijkertijd de middelen zijn om te groeien in wijsheid. Het eerste is *vertrouwen op de HEER*. Je kunt in God geloven en nog steeds op iets anders vertrouwen voor je werkelijke eigenwaarde en geluk – wat dan dus je werkelijke god is. Hoe we dit doen verbergen we voor onszelf, en pas als er echt iets misgaat met laten we zeggen je carrière of je gezin beseft je dat het veel belangrijker voor je is dan de Heer zelf.

Wat heeft dit met wijsheid te maken? Alles. Er spelen veel te sterke emoties een rol als het gaat om datgene waar je hart in feite op vertrouwt, of het nou je carrière, je vermogen, je huwelijkspartner, je kinderen of een of andere romantische relatie is. Als er iets is waardoor een van die dingen op het spel komt te staan zul je op een buitenproportionele manier uit het veld geslagen, bang, boos of wanhopig worden. Je oordeel over jezelf en de wereld is daardoor niet zuiver, je blik niet scherp. Afgoderijen van het hart leiden tot dwaasheid in het leven. Het ultieme middel tegen afgoderij is het evangelie. We hoeven onszelf niet te rechtvaardigen door onze daden – door succes of romantiek of prestatie – als we werkelijk bevrijd en gerechtvaardigd zijn door geloof in Jezus (Romeinen 3:21-24).

Welke dingen komen er in jouw leven vooral in aanmerking om een alternatieve ‘god’ te worden?

Gebed

Heer, toen de Israëlieten u om hulp smeekten reageerde u niet, maar toen ze ‘de vreemde goden wegdeden’ ging u in hun leven aan het werk (Rechters 10:10-18). Ik ben ook naar u toegesnel met mijn verzoeken zonder de bereidheid om mijn diepe, valse goden uit mijn leven weg te doen. O Heer, help me om alles in u te vinden en in niets anders. Amen.